

Türkiye’de Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkimin Güncel Durumu

Esmâ Küçükbay

Türkiye’de Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkimin Güncel Durumu

Ö Z E T

Geleneksel yargı usullerinde iş yükünün fazlalığı ile uzun ve pahalı yargı süreçleri, tarafları yıpratmakta ve tarafların adalete geç ulaşmalarına sebep olmaktadır. Yargılama sürelerinin uzunluğu ve bu süreçte tarafların katlanmakla yükümlü oldukları sorumluluklar bir problem haline gelmektedir. Bu sebeple dünyada ve ülkemizde özellikle yerel mahkemelerde tarafların barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulması ve tarafları, tatmin eden sonuçlara hızlı ve ucuz yollarla ulaşması amacıyla çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilmektedir. Bu usuller, bir uyuşmazlık yaşanması halinde hakem sözleşmesinde olduğu gibi önceden; arabuluculuk veya uzlaştırma sistemlerinde olduğu gibi sonradan tarafların bir araya getirilerek konuşmalarını ve müzakere etmelerini amaçlar. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, bağımsız ve tarafsız üçüncü kişilerin yönetimiyle tarafların kendi sorunlarına kendi çözümlerini üretmelerini hedefler. Bu politika notunda, arabuluculuk ve uzlaştırma yöntemlerinin mevcut durumu değerlendirilecek ve ulaşılan veriler ışığında somut çözüm önerileri paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, Uzlaştırma, Arabuluculuk, Tahkim

Atf: Küçükbay, E. (2021). *Türkiye’de Arabuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkimin Güncel Durumu*, (Politika Notu: 2021/27). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Y A Z A R L A R H A K K I N D A

Av. Esma Küçükbay, 2017 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk ve İlahiyat Fakültelerinden mezun oldu. 2018 yılında avukatlık stajını yaparak İstanbul Barosu’na üye oldu. Avukatlık mesleğini icra eden ve Marmara Üniversitesi’nde özel hukuk alanında yüksek lisansına devam eden Küçükbay, özel hukukta işleyiş bozuklukları üzerine akademik çalışmalarına devam etmektedir.

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu Politika Notu Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: todam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı’nı bağlayıcılığı yoktur.

Giriş

Hızla değişen ve gelişen dünyada kişiler arasında yaşanan sorunlar, yeni hukuki durumlar ve buna bağlı çeşitli ihtilaflar ortaya çıkarmıştır. Bir uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması, öncelikle mahkemeler yoluyla gerçekleştirilse de yargının iş yükünün fazla olması sebebiyle yargı süreçleri uzamakta ve tarafların çözüme ulaşması gecikmektedir. Bu uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla taraflar birtakım arayışlara girmiş ve bu da onları alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine sevk etmiştir.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, taraflar arasındaki ihtilafı ortadan kaldırmaya hizmet eden ve devletin yargı organlarının yanı sıra seçimsiz nitelik taşıyan bir usuldür. Devlet mahkemelerine bir alternatif teşkil eden alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, tarafların kendi iradeleriyle uyuşmazlığı sona erdirmeye girişimi olduğu için toplumsal barışın sağlanması açısından da önem taşır. Bu bakımdan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, ulusal yargı sistemleri ile rekabet halinde olmadığı gibi yargı sistemini ortadan kaldırma amacı taşımamaktadır. Nitekim bu yöntemleri kabul eden taraflar, uyuşmazlığın her aşamasında yerel mahkemelere başvuru hakkına sahiptirler. Bu usullerle devletin sahip olduğu yargı yetkisinin egemenliğine zarar vermeksizin daha basit, ucuz, hızlı ve dostane yollarla çözüme varılması amaçlanır (TBMM, 2008).

Tablo 1. Arabuluculuğun Hukukta Kullanım Alanları

Zorunlu Arabuluculuk	
İş Uyuşmazlıklarında	→ İş Mahkemelerinde
Ticari davalarda konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat taleplerinde	→ Ticaret Mahkemelerinde
Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik her türlü uygulamadan kaynaklanan dava ve taleplerde	→ Tüketici Mahkemelerinde
İhtiyari Arabuluculuk	
Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri tüm özel hukuk uyuşmazlıklarında bu modelin kullanılması mümkündür.	

Hukuk

Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Yöntemi

Taraflar arasında meydana gelen ihtilafların geleneksel yargılama usulleriyle çözümlenmesi, çoğu zaman tarafları tam anlamıyla tatmin etmemekte ve uyuşmazlık da istenildiği gibi çözüme kavuşmamaktadır. Takip edilen bu usul neticesinde ya taraflardan sadece biri maddi veya manevi kazanımlara ulaşmakta ya da her iki taraf da herhangi bir kazanım sağlayamadan uyuşmazlık ortadan kalkmaktadır. Buna karşılık alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri kabul edildiğinde, taraflar arasında “kazan-kazan” ilkesi esas alındığından çok az bir maliyetle ve kısa sürede tarafları tatmin eden çözümlere ulaşıldığı görülmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlıkların tarafsız bir üçüncü kişi gözetim ve yönetiminde barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmasını amaçlamaktadır. Bu yol tarafların günlük hayatta karşılaştıkları sorunlar üzerinde serbestçe tasarruf edebilmelerini ve aralarında bir iletişim kurarak sorunlarını dostane bir biçimde nihayete erdirmelerini sağlamaktadır. Bu yöntemler, temelde müzakere “negotiation”, arabuluculuk “mediation”, ve tahkim “arbitration” olmak üzere üçe ayrılır. Ancak bu yöntemlerin içinden çeşitli usuller de doğmaktadır (Kurt, 2018, s. 411-412). Genel itibarıyla bu yöntemleri arabuluculuk, uzlaştırma, tahkim, hakem heyeti ve sulh olarak saymak mümkündür. Bütün bu yöntemlerin temel amacı tarafları adil ve güvenilir şekilde anlaşmaya teşvik etmektir.

Arabuluculuk sistemi ilk kez profesyonel olarak 1913 yılında Amerika Birleşik Devlet-

leri’nde kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise arabuluculuk Asya’da Hindistan, Pakistan, Hong Kong, Singapur, Kore; Afrika’da Kenya, Somali; Orta Doğu’da İsrail; Yeni Zelanda, Avustralya başta olmak üzere Avrupa Birliği üye ülkelerinin de içinde olduğu yaklaşık 160 ülkede yaygın bir biçimde uygulama alanı bulmuştur (Coşar, 2011, s. 8). Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri başlarda işçi ile işveren arasındaki ihtilafları gidermek amacıyla kullanılmış daha sonra ise kiracıyla ev sahibi, polisle vatandaş, aile bireyleri ve komşular arasında ortaya çıkan ihtilaflarda kullanılarak daha geniş uygulama alanı bulmuştur. Bu bakımdan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, ABD’de 1970 yıllarında, İngiltere’de 1980 yıllarında ve Kıta Avrupası’nda 1990 yıllarında uygulanmaya başlanmıştır. Bunlarla birlikte Belçika gibi bazı ülkeler, 2000’li yılların başında bu usullerle tanışmıştır.

Amerikan hukuk öğretilerinden olan Sander’e göre, zorunlu arabuluculuk modeli kategorik yaklaşım (categorical) olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma karşılık, hazırlanan kanunların arabuluculuğa başvuran taraflara istisnadan yararlanma hükmünün bulunması gerektiği de dikkat çekmektedir. Söz konusu uygulamanın Avustralya’da aile hukukunda ve son zamanlarda İngiltere’de istinaf mahkemelerinde uygulandığı görülmektedir. İsteğe bağlı, ihtiyari (discretionary) arabuluculuk sisteminin yanında Amerika hukukunda yarı mecburi (quasi compulsory) arabuluculuk uygulaması da söz konusudur. Bu modelde, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birinin kullanılması zorunlu olmamakla birlikte, dava açılmadan önce bu yöntemin denenmemiş olmasına bağlı olarak makul bir biçimde hareket etmeyen

Tablo 2. İhtiyari Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk İstatistikleri (2019)

Anlaşma Sayısı	231,013	(%97)
Anlaşmama Sayısı	7,868	(%3)
Arabulucu Görevlendirmesi Yapılan Toplam Dosya Sayısı	249,063	

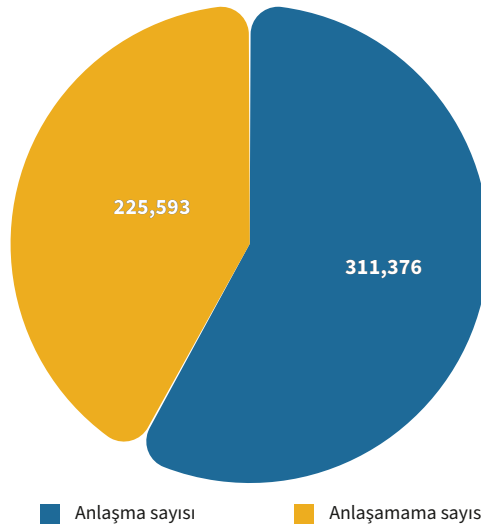
Kaynak: T.C. Adalet Bakanlığı, 2020.

tarafa, dava masraflarının yükletilmesi söz konusudur. Bu model 2011'de İngiliz Hukuk Usulü Kuralları (Civil Procedure Rules) ve Avustralya'da Hukuk Uyuşmazlıkları Çözüm Kanunu'nun (Civil Dispute Resolution Act) yürürlüğe girmesiyle uygulanmaya başlamıştır (Özmumcu, 2016, s. 809).

Dünya üzerindeki ülkelerde arabuluculuk sisteminin uygulanmaya başlaması farklı tarihlere denk gelse de uygulanma biçimleri birbiriyle benzerlik taşımaktadır. Nitekim Amerika ve Avustralya'da dava açmadan önce veya dava açtıktan sonra arabuluculuk usulüne başvurmayı zaruri sayan ve zorunlu arabuluculuğu kabul eden sistemler yer almaktadır. Bu bakımdan Avustralya'da New South Wales (Yeni Güney Galler) eyaletinde,

tarım borçları yönünden dava açılmadan önce otomatik olarak zorunlu arabuluculuğa başvurulması gerekmektedir. Diğer taraftan son dönemde İtalya'da da zorunlu arabuluculuk uygulamaları görülmektedir (Özmumcu, 2016, s. 808). Bu örnekler, Dünya üzerinde arabuluculuğun uygulanması yönünde bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde ise ahilik kültürüne dayandırılan alternatif çözüm yöntemleri, fiili olarak 2013 yılında uygulanmaya başlamıştır. Özel hukuk alanında uygulama bulan arabuluculuk sistemi, ihtiyari arabuluculuk ve dava şartı (zorunlu) arabuluculuk olmak üzere iki modeldir. İhtiyari arabuluculuk, tarafların iradeleriyle başlatılırken, dava şartı arabuluculuk, tarafların dava açmaları için zorun-

Şekil 1. Dava Şartı Olarak Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk İstatistikleri (2019)

Kaynak: İLKE Vakfı, Hukuk İzleme Raporu 2019.

lu bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. 2018 yılında öncelikle iş uyuşmazlıklarında, 2019 yılında ticari uyuşmazlıklarda ve son olarak 2020 yılında tüketici uyuşmazlıklarında, dava şartı olarak arabuluculuk sistemi getirilmiştir. TTK M.5/A'ya göre ticari davalarda konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat taleplerinde, dava açmadan önce arabulucuya başvurulması gerekmektedir. Tüketici hukuku bakımından ise 6502 Sayılı TKHK M.73/A'da sayılan birtakım istisnalar dışında arabuluculuk, dava şartı olarak düzenlemiştir. Diğer taraftan İş Mahkemeleri Kanunu M.3'e göre işçi ile işveren arasındaki yıllık izin ücreti, fazla çalışma ücreti, maaş gibi işçilik alacakları ile ihbar tazminatı, kıdem tazminatı gibi tazminatlardan kaynaklanan hukuki sorunların çözüme kavuşturulması için öncelikli olarak arabulucuya başvurmak zorunludur. Bu uyuşmazlıklar bakımından doğrudan dava açılması mümkün değildir.

Adalet Bakanlığı 2019 yılı verilerine göre ihtiyari arabuluculuk toplam dosya sayısından %97'sinin anlaşma ile; %3'ünün anlaşmama ile sonuçlandığı görülmektedir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2020). Şekil 1'de görüldüğü üzere 2019 yılına ait zorunlu arabuluculukta anlaşma oranı %58 iken anlaşmama oranı %42'dir. 2019 yılı ihtiyari arabuluculukta anlaşma oranı %98,7 iken; dava şartı olarak anlaşma oranı %58'dir. Dolayısıyla ihtiyari arabuluculuk oranının, zorunlu arabuluculuk oranından daha yüksek olduğu açıkça görülmektedir. (Engeloğlu ve diğerleri, 2019, s. 74). Her iki modelin kendi içindeki başarısı, ihtilafı toplam dosya sayılarının yarısından fazlasının mahkeme salonlarına uğramadan çözüme kavuşturulmasından görülmektedir.

Ayrıca zorunlu arabuluculuk dosya sayısının, ihtiyari dosya sayısından üç kat fazla olduğu dikkate alındığında, zorunlu arabuluculuk net dosya sayısının bu iki modeldeki anlaşmaya varılan dosya sayılarından daha yüksek olduğu da görülmektedir (Engeloğlu ve diğerleri,, 2019, s. 74). Bu durum zorunlu arabuluculuk uygulamasının bir dava şartı olması ve buna karşılık ihtiyari arabuluculuğun seçimlik bir yol olmasının doğal sonucu olabilir. Böyle bir değerlendirme ise arabuluculuğun bir aşama olarak işlevsiz olduğu kanaatini uyandırabilir. Ancak zorunlu arabuluculukta anlaşma dosya sayılarına bakıldığında, dava açma niyeti ile yola çıkan tarafların, teşvik edilen arabuluculuk yöntemini olumlu bir biçimde kullandıkları yapılabilecek bir diğer yorumdur. Bu yolla zorunlu arabuluculuk uygulamasının dosya sayısı bakımından daha fazla insanı arabuluculukla tanıştırdığını ve çözüme yönelik yollar ürettiğini söylemek mümkündür.

Ülkemizde her geçen gün zorunlu arabuluculuk sistemi yaygınlaşmakta ve bu da uyuşmazlıkların türüne göre uzmanlık alanlarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Adalet Bakanlığı da bu yönde teşvik edici ve yönlendirici çeşitli faaliyetler ve eğitimler gerçekleştirmektedir. 6325 sayılı Kanun M. 6'da arabuluculuk uzmanlık alanlarına yönelik düzenlemeler yapmaktadır. Bu kapsamda iş hukuku, ticaret hukuku ve tüketici hukuku alanlarında uzman arabulucuların yetkilendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca banka ve finans hukuku, sigorta hukuku, inşaat hukuku, fikri ve sınai haklar hukuku, enerji hukuku ve spor hukuku gibi özel uzmanlık alanlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu çalışmalar, alanında uzman arabulucuların yetişmesine ve sorunların kalıcı, hızlı ve adil bir biçimde çözümlenmesine hizmet etmektedir.

Ceza Hukukunda Uzlaştırma Yöntemi

Ceza muhakemesi hukukuna göre uzlaştırma, yargı dışı faaliyet olarak mağdur ile failin özgür iradeleri ve uzlaştırıcının yardımıyla suçtan dolayı ihtilafların çözümüne aktif olarak katıldıkları ve muhakeme sürecini bitirdikleri alternatif bir yoldur. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar, doğrudan uzlaştırma kapsamında kabul edilir. Ancak soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa dahi cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün değildir (CMK m. 253/3). Kanun koyucu, mağdurun adalete olan güveninin ve kamu vicdanının sarsılmaması için bu suçları uzlaştırma kapsamına almamıştır (Çakır, 2018, s. 446). Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan uzlaştırma, her bakımdan ceza sisteminde adaleti sağlamaya hizmet eden ve süreci rahatlatan bir mekanizmadır. Uzlaştırmanın gerçekleşmesi taraf iradelerine (CMK m. 253/17) ve yeterli suç şüphesinin bulunmasına (CMK m. 253/4) bağlıdır (Çakır, 2018, s. 449-452).

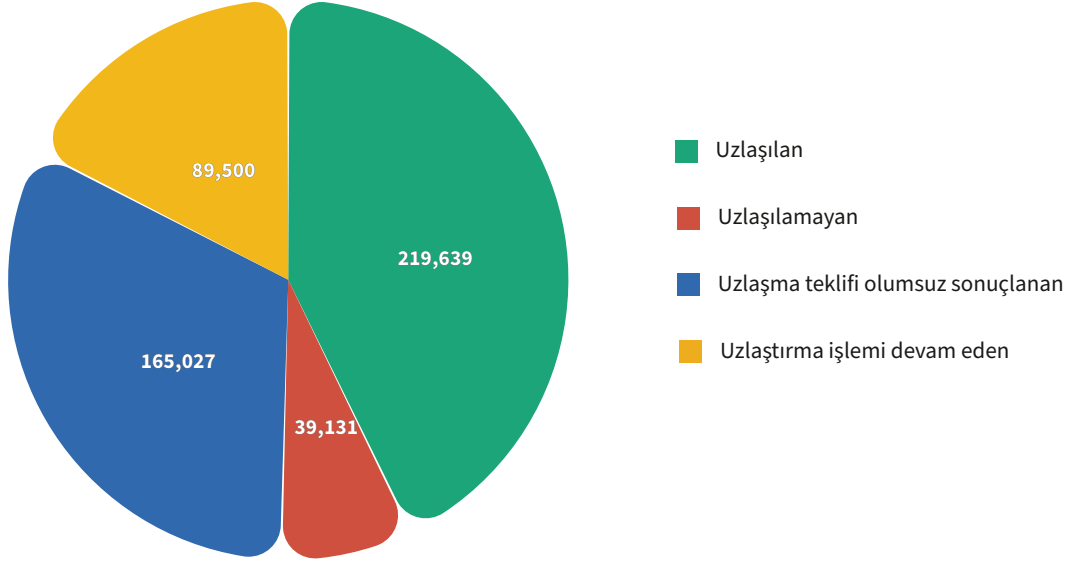
Ceza hukukunda uzlaştırma yönteminin kullanılması, mağdurun zararının giderilmesine ve faille aralarında barışın sağlanmasına hizmet etmektedir. Böylelikle onarıcı adaletin tecelli etmesi öngörülmekte ve toplumsal barışın sağlanması hedeflenmektedir (Engeloğlu ve diğerleri, 2019, s. 55). Adalet Bakanlığı ceza hukuku kapsamında 1 Ocak 2017'den beri uzlaştırma sistemi başarıyla uygulamaktadır. Adalet Bakanlığı 2019 yılı verilerine göre belirli suç tiplerinde uzlaştırma bürolarına gelen dosya sayılarında, önceki yıllara kıyasla uzlaşmaların arttığı görülmektedir. Şekil 3'te görüldüğü üzere 2018 yılında

uzlaşma sağlanan dosya oranı %50,2 iken 2019 yılında bu oran %52,7'ye yükselmiştir. Bu oran ise uzlaşma kültürünün yargı içinde yerleşmeye başladığını göstermektedir (Engeloğlu ve diğerleri, 2019, s. 56). Ancak 2020 yılı uzlaşan dosya oranının önceki yıllara kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak toplam dosyaların %17,4'ünün devam etmesi ve sonuçlanmamış olması gösterilebilir. Adalet Bakanlığı, ceza uyuşmazlıklarında uzlaştırma yöntemiyle yaklaşık son dört yılda 854 bin 913 dosyayı çözüme kavuşturulduğu ve uzlaştırmada başarı oranının %82'lere yükseldiğini açıklamaktadır. Bu ise her yıl takribi 200 asliye ceza mahkemesinin bakacağı dosyanın uzlaştırmacılar aracılığıyla çözüme kavuşturulduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca Şekil 4'te görüldüğü üzere 2020 yılından bugüne kadar en fazla uzlaşmanın yapıldığı ilk beş suç tipinin basit yaralama, hakaret, tehdit, suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi ve mala zarar verme olduğu görülmektedir.

2017 yılından bu yana ceza hukuku dosya sayılarının uzlaştırmayla sonuçlanması artış göstererek devam etmektedir. Ancak yıllar içerisinde küçük dalgalanmalarla birlikte uzlaşma teklifini kabul etmeyen kısmın yaklaşık %30'larda seyretmesi dikkat çekmektedir. Yani önceki yıllara kıyasla her geçen yıl uzlaşma sağlanamayan dosya sayısında düşme eğilimi görülmesine rağmen teklifi kabul etmeyenlerin dosya sayısında -diğer bir ifadeyle masaya dahi oturmayanların oranında- bir değişiklik olmaması göze çarpmaktadır. Bu ise tarafları uzlaştırmak ve ihtilafları dostane bir şekilde çözüme kavuşturmak için öncelikli olarak tarafları ortak bir zeminde buluşturmanın önemine işaret etmektedir. Nitekim uzlaşma oranının artması,

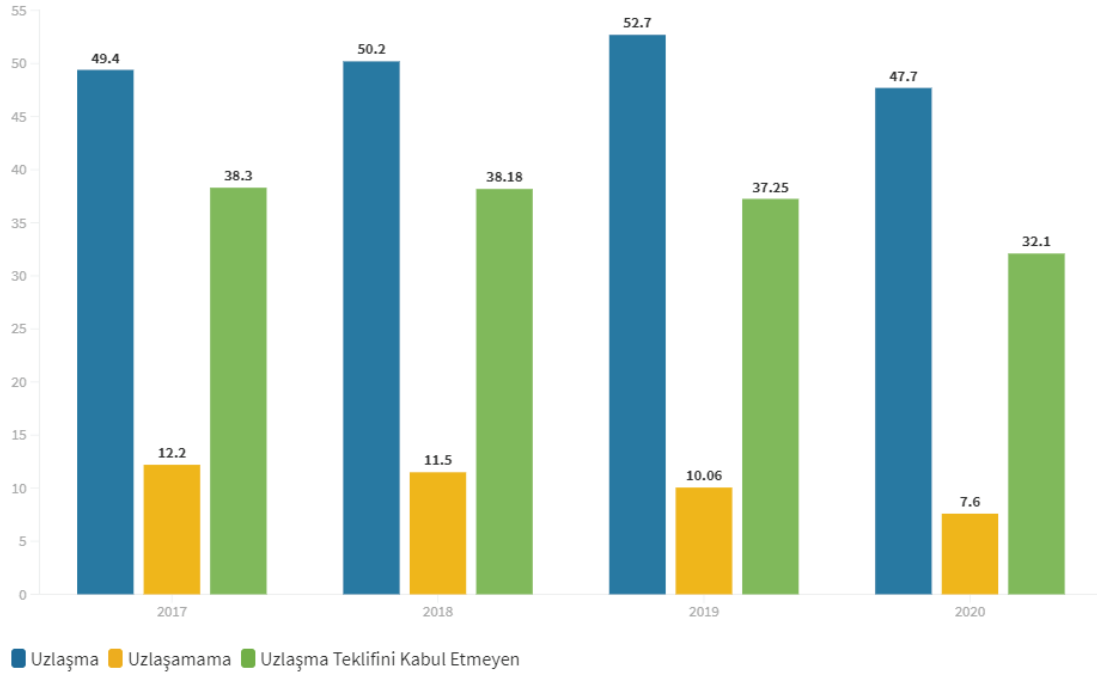
İLKE POLİTİKA NOTU

Türkiye'de Arbuluculuk, Uzlaştırma ve Tahkimin Güncel Durumu

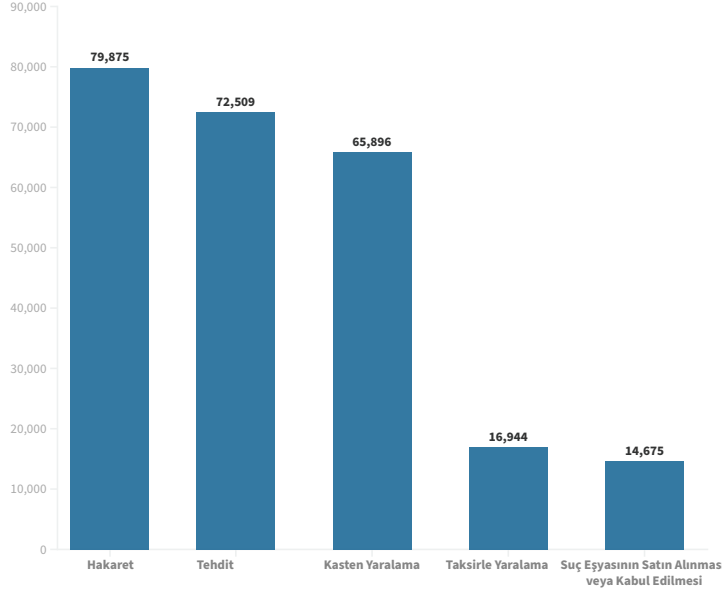
Şekil 2. 2020 Yılı Uzlaşma Barosuna Gönderilen Dosya Sayısı

Kaynak: T.C. Adalet Bakanlığı, 2020.

Şekil 3. Uzlaşma Bürosunun Yıllık Dosya Durumu (%)

Kaynak: T.C. Adalet Bakanlığı, 2020, s. 2.

Şekil 4. 2020 Yılında Türkiye Geneli En Fazla Uzlaşma Sağlanan İlk Beş Suç Sayısı

Kaynak: T.C. Adalet Bakanlığı, 2021, s. 20.

uzlaşmayanların oranının düşmesine bağlı olarak yükselmektedir. Masaya oturmayanlar için sistemin herhangi bir etki oluşturmadığı görülmekte; bu da tarafları ortak bir zeminde buluşturmanın gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Taraflara uzlaştırmanın sonuçları, suçun cezası, yargılama süreleri ve yargı masrafları gibi etmenler onların anlayabileceği şekilde açık ve net olarak anlatılmalı, bu konuda bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle uzlaştırma, yargılama sürecinin, atlanması gereken bir basamağı olarak görülmemeli, uzlaştırmacı aktif olarak görevini yerine getirerek en azından tarafları bir kere de olsa masaya oturtmalıdır.

Tahkim

Dünyada ve ülkemizde uygulama alanı oldukça geniş olan tahkim ile hakem sözleşmeleri, bir diğer alternatif uyuşmazlık çözüm

yöntemlerini oluşturmaktadır. Hakem sözleşmesi, taraflar ile hakem arasında gerçekleştirilen ve tarafların söz konusu uyuşmazlığın çözülmesi için bir üçüncü kişi seçme imkânı tanıyan sözleşmedir. Tahkim sözleşmesi ise taraflar arasında yapılan ve milli hukuk kurallarını bertaraf ederek tarafların belirlediği kurallara göre ihtilafın çözümünü amaçlayan sözleşmedir (Yüksel, 2016, s. 2437).

Sanayileşmeyle birlikte dünya üzerinde üretim ve ticaret bir ivme kazanmış ve buna bağlı olarak da hem gerçek kişiler hem de tüzel kişiler arasında, özellikle özel hukuk alanında uyuşmazlıklar artış göstermiştir. Devlet mahkemelerinin bu ihtilafları çözmek için uzun, pahalı ve yorucu yargılama usulleri olması dolayısıyla tahkim, alternatif bir yargılama yolu olarak kullanılmış ve bu usule başvurma sayısı da her geçen gün artış göstermiştir (Yılmazsoy, 2020, s. 389). Tahkim, özellikle sınır ötesinde ticari faaliyetlerin gerçekleşti-

rilmesi, spor ve sanat aktivelilerinin oluşması, teknolojik gelişmelerle taraflar arasında çeşitli sözleşmelerin gerçekleşmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ihtilafların çözümü için kullanılan alternatif bir yol olmuştur.

Tahkimin tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden biri, tarafların kendi milli hukuklarının ötesinde başka kurullarla çözüm bulma ihtiyaçlarının ortaya çıkmasıdır. İç hukuk yollarının yanı sıra uluslararası alternatif bir çözüm yolu olan tahkim, dünya üzerinde önemli bir mekanizma olarak kullanılmaktadır. Tahkim, kural olarak ihtiyari bir yoldur. Ancak sonuçlarının bağlayıcı olması tahkimin, arabuluculuk ve uzlaştırma gibi diğer alternatif çözüm yöntemlerinden daha çok kullanılmasına neden olmaktadır. Nitekim mahkeme kararları gibi bağlayıcı olan tahkim kararları ile taraflar, diğer çözüm yollarına başvurmayarak ekonomiden ve zamandan tasarruf etmiş ve uyuşmazlıkları çözüme kavuşmuş olacaktır. Diğer bir tercih sebebi ise uyuşmazlıkların uzman kişiler tarafından çözümlenmesi ve böylelikle kararların tarafları tatmin etmesidir. Söz konusu bir uyuşmazlığın geleneksel usullerle çözümlenmesi durumunda, tarafların en deneyimli hâkimden bu uyuşmazlığın çözümlenmesini talep etmesi mümkün olmayacaktır (Özcan, 2020, s. 997).

Değerlendirme ve Sonuç

2017 yılında mahkemelere açılan davalar arasında ilk sırayı iş mahkemelerine açılan davalar, ikinci sırayı ise tespit davaları almaktadır (Aşçı, 2019, s. 84). Olağan sınırları aşan bu dava yoğunlukları iş uyuşmazlıklarında olduğu gibi diğer davalarda da alternatif

çözüm yöntemlerinin zorunluluk arz ettiğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple dava şartı olarak arabuluculuk gibi uygulamaların daha fazla yaygınlaştırılması ve tarafların dikkatlerinin barışçıl yöntemlere çekilmesi oldukça isabetli bir adım olacaktır. Özellikle alternatif çözüm yöntemleri, tarafların hak ihlaline uğratılmadan birçok dava yönünden zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu zorunlu uygulamalar, avukatların, arabulucuların, uzlaştırma uzmanlarının, hakemlerin ve diğer uygulayıcıların zamanla tecrübeli ve birikimli bir hale gelmelerine imkân tanımaktadır. Bununla birlikte başvuru sayılarında görülen artışlar, hukuki uyuşmazlık yaşayan tarafların bu yöntemlere başvurmada ilk başlardaki tedirginliklerinin zamanla ortadan kalktığını göstermektedir (Albayrak, 2018, s. 18). Ayrıca bu uygulama, tarafların bizzat ihtilafa karar verme sürecine dâhil olarak etkin bir rol oynamalarını sağlamaktadır. Bu gelişmeler hem alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin olumlu yönlerini güçlendirmekte hem de motive edici bir etki oluşturmaktadır.

Ayrıca dünyadaki tecrübeler, mahkeme temelli alternatif çözüm yöntemleri sürecinin yürütülmesinde olduğu kadar tarafların bu usullere teşvikinde de hâkimlerin büyük rol oynadığı görülmektedir. Bu yolla gerçekleşen görüşmeler, daha etkili ve başarılı sonuçlar sağlamaktadır. Bu sebeple hâkimler, davanın ön inceleme aşamasında, dava dilekçesinin esasa kaydedilmesi anından itibaren dosyanın bu yöntemlere yönlendirilmesi durumunu özenle incelemelidir (TC. Adalet Bakanlığı, 2017, s. 10).

Adalet Bakanlığının yayınladığı veriler ışığında alternatif çözüm yöntemlerinin her geçen gün taraflar arasında sıkça uygulan-

dığı ve gittikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Fakat devletlerin yargılama tarihleri dikkate alındığında bu uygulamaların oldukça yeni mekanizmalar olduğu için sonuçlarının net bir biçimde görülmesinin belli süreler isteyebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu sebeple kısa süreli bir değerlendirmeye ve ülkemizde dosyaların ortalama görülme sürelerinin uzunluğu dikkate alındığında, alternatif

uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kazanım ve başarılarının tam anlamıyla anlaşılması mümkün değildir. Hem bu başarıların artması hem de dosyaların yığılmasının engellenmesi amacıyla alternatif çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması teşvik edilmelidir. Ayrıca yargıyı rahatlatacak farklı mekanizmaların da devreye sokulmasına ihtiyaç vardır.

Öneriler

- İş, ticaret ve tüketici uyuşmazlıklarındaki zorunlu arabuluculuk uygulamaları neticesinde ulaşılan başarı dikkate alındığında, diğer uyuşmazlıklarda da zorunlu arabuluculuk mekanizmasının geliştirilmesi gereklidir.
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri bakımından taraflar açık ve net bir biçimde bilgilendirilmeli, bu bilgiler tarafların anlayabileceği düzeyde aktarılmalıdır.
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri hem üçüncü kişi açısından hem de taraflar açısından dava açmak için bir basamak olarak değerlendirilmemeli, ayrıca bu konuda uzman kişi gerekli ve yeterli donanıma sahip olmalıdır.
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri her ne kadar ulusal yargı organlarına bir alternatif teşkil etse de hâkimlerin, taraflar üzerindeki etkisi dikkate alınarak hâkimlerin de bu konuda tarafları teşvik edici ve yönlendirici olmaları sağlanmalıdır.
- Uzlaştırma usulünde, uzlaştırma teklifine olumsuz cevap verenlerin nedenleri araştırılmalı ve bu kimselerin karşı tarafla en az bir kere görüştürülmesi sağlanmalıdır.
- Makul bir sebebi olmayan tarafın arabuluculuk sürecine katılmaması sonucunda dava masraflarına durumun gereği ölçüsünde katlanmasının zorunlu olması gerekmektedir.
- Aile hukuku kapsamında ortaya çıkan ihtilaflarda arabuluculuk ve danışmanlık uygulaması zorunlu olmalıdır.

Kaynakça

- Albayrak, H. (2018). Eşitlik ve tarafsızlık ilkelerinin zorunlu arabuluculuk bağlamında yeniden değerlendirilmesi zorunluluğu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 17,12-24.
- Aşçı, M. S. (2019). Zorunlu arabuluculuk uygulamasının olumlu ve olumsuz yönleri. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 80-91.
- Coşar, V. A. (2011). Dünyada arabuluculuk uygulamaları konferansı. *Dünyada Arabuluculuk Uygulamaları Konferansı* içinde (5-14. ss.). Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Çakır, K. (2018). Uzlaştırmanın Kapsamı ve Şartları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 446 - 452.
- Engeloğlu, H., Gür, N. T., Koçtak, E. (2019). *Hukuk İzleme Raporu 2019*. İstanbul: İlke Vakfı Yayınları.
- Kurt, R. (2018). İş yargısında arabuluculuk. *Türk Barolar Birliği*, Vol. 135, 404-444.
- Albayrak, H. (2018). Eşitlik ve tarafsızlık ilkelerinin zorunlu arabuluculuk bağlamında yeniden değerlendirilmesi zorunluluğu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 17,12-24.
- Aşçı, M. S. (2019). Zorunlu arabuluculuk uygulamasının olumlu ve olumsuz yönleri. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 80-91.
- Çakır, K. (2018). Uzlaştırmanın Kapsamı ve Şartları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 446 - 452.
- Engeloğlu, H., Gür, N. T., Koçtak, E. (2019). *Hukuk İzleme Raporu 2019*. İstanbul: İlke Vakfı Yayınları.
- Kurt, R. (2018). İş Yargısında Arabuluculuk. *Türk Barolar Birliği*, Vol. 135, 404-444.
- Özcan, A. (2020). Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Konu Bakımından Uygulanması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 988-1016.
- Özmumcu, S. (2016). Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk hukuku açısından zorunlu arabuluculuk sistemine genel bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 74(2), 807-842.
- Reyhani Yüksel, S. (2016). Tahkim tarafları ve hakem arasında yapılan hakemlik sözleşmesinin maddi hukuk açısından değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 2435-2451.
- TBMM. (2008). *Hukuk Uyuşmazlıklarında arabuluculuk kanun tasarısı: genel gerekçe*. Erişim adresi <https://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0603.pdf>
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü. (2020). *2020 Yılı uzlaştırma istatistiği*. Erişim adresi <https://bit.ly/3jhA9nJ>
- T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Gen. Müd. Arabuluculuk Daire Başk., Conseil Of Europe, & Sweden. (2017). *Mahkeme temelli arabuluculuk hizmetleri el kitabı*. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı.
- Yılmazsoy, E. (2020). Tahkim ve hakem sözleşmeleri. *Türk Adalet Akademisi Dergisi*, 1(41), 389-426.

Türk hukuk sisteminin işleyişindeki iş yükünün fazlalığı ile uzun ve pahalı yargı süreleri, tarafları yıpratmakta ve tarafların adalete geç ulaşmalarına sebep olmaktadır. Yargılama sürelerinin uzunluğu ve bu süreçte tarafların katlanmakla yükümlü oldukları sorumluluklar, bir problem haline gelmektedir. Bu sebeple dünyada ve ülkemizde özellikle yerel mahkemelerde tarafların barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulması ve tarafları tatmin eden, sorunlara hızlı ve makul yollarla ulaşması amacıyla çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilmektedir. Bu usuller, bir uyuşmazlık yaşanması halinde hakem sözleşmesinde olduğu gibi önceden; arabuluculuk veya uzlaştırma sistemlerinde olduğu gibi sonradan tarafların bir araya getirilerek konuşmalarını ve müzakere etmelerini amaçlamaktadır. Bu politika notunda yargı yükünün hafifletilmesi için başvurulan arabuluculuk, uzlaşma ve tahkim süreçlerinin mevcut durumu değerlendirilmiş ve ulaşılan veriler ışığında çözüm önerileri paylaşılmıştır.

- Uzlaştırma usulünde, uzlaştırma teklifine olumsuz cevap verenlerin nedenleri araştırılmalı ve bu kimselerin karşı tarafla en az bir kere görüştürülmesi sağlanmalıdır.
- Makul bir sebebi olmayan tarafın arabuluculuk sürecine katılmaması sonucunda dava masraflarına durumun gereği ölçüsünde katlanmasının zorunlu olması gerekmektedir.
- Aile hukuku kapsamında ortaya çıkan ihtilaflarda arabuluculuk ve danışmanlık uygulaması zorunlu olmalıdır.